

І. В. Мороз,
науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
(Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ)
e-mail: pmoroz@ukr.net

Дослідницька діяльність учнів як складник сучасного навчання історії в школі

Протягом останніх чотирьох років система освіти України перебуває у безпрецедентно складних обставинах. Спочатку пандемія COVID-19, а згодом широкомасштабна військова агресія росії суттєво обмежили можливість дітей очно відвідувати школу і стали серйозними викликами для українських освітян. Внаслідок цих подій учні мають суттєві освітні втрати, ступінь яких слід визначити та знайти механізми для їх компенсації. Важливо пам'ятати, що надолуження освітніх втрат в Україні не є миттєвим процесом, а вимагає довгострокової роботи і орієнтації освітнього процесу на використання діяльнісних методів навчання та розвиток навичок XXI століття (навички самостійного навчання та співпраці, креативність, гнучкість, системне та критичне мислення тощо).

Однією з ефективних стратегій компенсації освітніх втрат є організація дослідницької діяльності учнів. Такий підхід дозволяє стимулювати самостійність здобувачів освіти, розвивати їх системне та критичне мислення, вміння працювати самостійно та творчо, співпрацювати з іншими та ефективно комунікувати, розвивати навички самостійного оцінювання результатів дослідження та висунання власних висновків.

Під час дослідницького навчання учні стають активними учасниками освітнього процесу: вони самостійно або за допомогою вчителя формулюють питання та гіпотези, виокремлюють навчальні проблеми та проводять дослідження, використовуючи різноманітні джерела інформації. Крім того, дослідницький підхід до навчання сприяє підвищенню позитивної самооцінки, розвитку впевненості у собі та задоволенню від досягнутих успіхів [1].

Під дослідницькою діяльністю учнів ми розуміємо їхню активну пошукову діяльність, пов'язану з вирішенням дослідницьких завдань і спрямовану на відкриття учнем суб'єктивно нових знань і способів дій. Дослідницьке завдання є типом навчального завдання, яке характеризується повною або частковою новизною для учня та наявністю навчальної проблеми, що потребує пошуку нових знань, способів та умінь [1]. При розробці дослідницьких завдань необхідно врахувати кілька аспектів. Передусім визначити передбачуваний спосіб діяльності учня: аналіз, доведення, визначення, порівняння,

встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо. Також потрібно вказати джерела інформації, до яких варто звернутися для розв'язання завдання (писемні, візуальні, усні або речові джерела, твори художньої літератури, статистичні дані, карти, інтернет-ресурси, фонди музеїв та інше). У процесі розв'язання дослідницьких завдань учні мають можливість ознайомитися з методами та етапами наукового пізнання та засвоїти частину наукових знань, доступних для їхнього віку [1].

Аби запобігти некритичному сприйняттю учнями історичної інформації, недостатньо тільки навчити їх досліджувати джерела за певним алгоритмом. У цьому контексті розвиток навичок аналізу та критичної оцінки інтерпретації минулого, яка міститься в будь-якому джерелі, з позиції її відповідності реальним фактам та іншим джерелам інформації, є ключовим елементом. Відповідно доцільним є використання завдань на кшталт: «Відберіть важливу інформацію з джерела», «Підсумуйте інформацію, подану у джерелі», «Оцініть інформацію щодо достовірності та упередженості». Такого виду завдання допомагають учням усвідомити, що джерела інформації не завжди бувають об'єктивними, що не існує єдиної істини щодо минулого [1]. Одним зі способів формування навичок роботи з історичними інтерпретаціями може бути залучення учнів до створення власних історичних інтерпретацій на основі дослідження декількох джерел, що висвітлюють одну подію чи явище з різних позицій. Такий підхід допомагає учням зрозуміти загальні підходи до походження історичних інтерпретацій [2].

Дослідницька діяльність в процесі навчання історії в школі передбачає також групову форму роботи. Учні об'єднуються в команди, де кожен із них виконує певну роль. У такий спосіб учні навчаються співпрацювати, обговорювати свої думки та ідеї, приймати рішення в колективі. Тож під час організації роботи з джерелом інформації варто орієнтуватися на активні та інтерактивні прийоми навчання – це робить навчання дієвим, продуктивним та цікавим для учнів.

Важливим аспектом дослідницької діяльності в процесі навчання історії в базовій школі є використання сучасних технологій. Учні можуть використовувати інтернет-ресурси, програми для обробки даних та графічного дизайну, що дає змогу зробити їх дослідження більш цікавими та ефективними.

Зважаючи на отримані результати попередніх досліджень, теоретичний аналіз наукової літератури і практики навчання, а також дані емпіричних досліджень, ми вважаємо, що системне застосування

дослідницької діяльності в процесі навчання історії в школі може значно підвищити рівень навчальних досягнень й історичної компетентності учнів. Це у свою чергу розширить обрії для розвитку в учнів важливих характеристик креативності: оригінальність, гнучкість, продуктивність мислення, легкість асоціювання, чутливість до проблем – та підвищить практичну спрямованість умінь і компетентностей учнів [2]. Також дослідницька діяльність може стати важливим інструментом для компенсації освітніх втрат учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Мороз П. В., Мороз І. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі : метод. посіб. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2018. 96 с.
2. Мороз П. В. Робота з історичними джерелами як засіб формування дослідницької компетентності академічно здібних учнів. *Теорія і практика моделювання інноваційного розвитку профільного закладу загальної середньої освіти технічної спрямованості для академічно здібних учнів* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2020. С. 54–56.
3. Недодатко Н. Технологія формування навчально-дослідницьких умінь школярів. *Рідна школа*. 2005. № 6. С. 21–23.

П. В. Мороз,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти
(Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ)
e-mail: pmoroz@ukr.net

Інтегроване навчання: виклики та можливості

Широкомасштабна військова агресія росії стала серйозним викликом для українських освітян: бойові дії призвели до руйнувань багатьох закладів освіти; тривалих перебоїв й відсутності електропостачання, доступу до інтернету, перебування учнів в укриттях, припинення освітнього процесу на певний час. Внаслідок цих подій учні мають суттєві освітні втрати, ступінь яких важливо визначити та знайти механізми для їх компенсації.

У нових умовах актуальним стає не наповнення учнів інформацією, а формування в них системного мислення, уміння самостійно працювати з різноманітною інформацією, а саме: виділяти в масиві інформації основне (потрібне), розв'язувати складні проблеми та приймати зважені рішення. Системне мислення нині